

Damià Escuder, energia i inspiració

L'artista, pensador i activista gironí va ser des de finals de la dècada de 1960 «una figura rellevant del camp polític i cultural a Catalunya, segurament més pel que va inspirar, difondre o propiciar que no pas per unes realitzacions personals concretes», segons l'historiador de l'art Narcís Selles

TEXT **NARCÍS SELLES (*)**

Damià Escuder (Sarrià de Ter, 1934-Barcelona, 2011) va ser una figura rellevant del camp polític i cultural a Catalunya, segurament més pel que va inspirar, difondre o propiciar que no pas per unes realitzacions personals concretes, més per l'energia que va desplegar en múltiples activitats i direccions que no pas per formalitzar la seva creativitat i experiència en una àrea determinada. Aquesta apreciació té un caràcter forçosament provisional, ja que encara no s'han estudiat a fons totes les dimensions del seu fer i la complexitat d'una personalitat capaç d'abraçar alhora punts de vista, valors i posicionaments aparentment distants, si no antagònics.

La diversitat d'inquietuds d'en Damia va trobar dues vies destacades de canalització, d'una banda l'activisme polític que, des d'una matriu cristianoprogressista, el portà a vincular-se amb organitzacions i corrents com l'HOAC, el FOC, Pax Christi o el grup de no alineats de l'Assemblea de Catalunya, i d'altra banda l'activisme cultural, en què al costat de la pràctica artística va exercir de difusor d'actituds i ideologies dels corrents neoromàntics, hippies i contraculturals.

En aquest darrer vessant esdevingué des de finals dels anys seixanta un personatge força influent en determinats ambients intel·lectuals i entre sectors de l'escena musical que, de la mà de Pau Riba i Sisa, van fer el pas del folk al rock. La seva formació com a químic-havia estat deixeble del doctor Joan Oró-va contribuir a donar-li certa notorietat en aquest univers cultural alternatiu on el consum de substàncies al·lucinògenes formava part dels seus ritus d'iniciació i pertinença. En Damia va defensar i promoure l'ús de l'àcid lisèrgic no pas com un divertiment, sinó com un mitjà especialment útil per expandir la consciència, viatjar a l'interior d'un mateix i assolir un estadi superior de coneixement. Amb Lluís Racionero i Maria José Ragué, acabats d'arribar de Berkeley, es van convertir en uns referents d'aquestes noves cultures d'arrel anglosaxona. Racionero ha explicat que va provar per primera vegada l' LSD no pas durant la seva estada californiana, sinó un cop retornat a Catalunya induït per en Damia. Alguns dels habituals de Bocaccio, que poc abans havien començat a erosionar els hàbits de comportament establerts, també van mostrar-se receptius a aquestes experiències.

A Girona, també va tenir una paper força destacat en la dinàmica local, sobretot durant la dècada dels setanta. Una exposició a La Gàbia (1970), on s'autopresentava com artista «underground i psicodèlic» i la campanya i el *happening* reivindicatiu *Girona és casa nostra. Volem viure-hi* (1979), en defensa de les carpes de l'Onyar, podrien emmarcar les se-

R

ves activitats i iniciatives d'aquest període. En l'entremig, va participar en la creació i impulsó de l'Assemblea Democràtica d'Artistes de Girona, en què va exercir d'enllaç amb l'Assemblea de Catalunya, especialment dels sectors propers a les posicions de Lluís M. Xirinacs. Arran de la convocatòria de les primeres eleccions municipals postfranquistes, fins i tot es va especular que encapçalaria una de les llistes de Girona.

En l'espai temporal esmentat, les obres artístiques que va produir es relacionaven amb determinats aspectes del món del pop, el psicodelisme, l'automatisme psíquic i la simbologia. Es podrien vincular amb algunes aportacions d'Albert Porta «Zush», Jordi Galí o Sílvia Gubern. O, a un altre nivell, amb determinades realitzacions de Salvador Dalí, un autor que, malgrat el seu alineament amb la dictadura, era reverenciat per alguns dels sectors més despolititzats i evasionistes del món contracultural. Tot i que aquest no era el cas d'en Damià, que havia patit tortures i presó pel seu compromís antifranquista, ell també valorava el pintor empordanès en tant que expressió d'una Catalunya visionària i heterodoxa, i, en el seu cas, això pesava més que qualsevol posicionament conjuntural.

Cal aclarir que la seva dedicació a la pintura era una cosa més aviat eventual, però això no s'ha de confondre amb una forma d'entreteniment a la manera del pintor aficionat, sinó més aviat al contrari, ja que atribuïa a l'art un valor fonamental, com un mitjà de coneixement i d'exploració del jo i, alhora, com un instrument d'irradiació pública al servei d'una cosmovisió i una antropologia que es volien totalitzadores i transcendents. Aquesta concepció no s'adeïa a l'art com a ofici, en tant que la professionalització comporta, entre altres exigències, una inevitable dependència envers el factor productiu i l'entramat mercantil, coses que entraven en conflicte amb el caràcter socialment descondicionat que en Damià atorgava a la creació.

Les obres visuals que va fer expressaven el seu univers de valors i, en aquest sentit, poden entendre's com una resposta a les limitacions i constriccions de la modernitat racionalista, a la vella cultura burgesa i, en general, a les alienacions provocades per unes societats tecnificades, massificades, consumistes i altament regulades. No es pot obviar, però, que la modernització, al costat de la cadena de muntatge o altres expressions negadores de la individualitat, també havia fet possible la instauració de l'estat del benestar, no com un efecte mecànic o una concessió gratuïta, sinó per la mobilització de les classes treballadores. I a l'Espanya franquista hi havia cadenes de muntatge i subjectivitats coercides i anul·lades, però no estat del benestar, ja que una de les finalitats del règim havia estat justament l'eliminació dels contrapoders obrers i populars. Per tant, la lluita per desplegar els aspectes emancipadors de la modernitat, no pas la seva degradació de valors, continuava tenint plena vigència, malgrat les veus de nous tradicionalismes que invocaven harmoniosos mons arcaics i fal·lases edats d'or.

En el cas d'en Damià i en els artistes que li eren propers el component sociopolític més remarcable venia del fet de plasmar una subjectivitat que subvertia els models dominants de l'època, sigui la dels productors disciplinats promoguda pel franquisme sigui l'ètica austera i rigorista de certes forces d'esquerra, així com per l'adopció d'unes actituds vitals i unes formes de relació interpersonal superadores de la misèria sexual i sentimental de l'època. Per bé que no proposaven cap alternativa global socialment viable a l'estat de les coses, sinó més aviat revoltes individualitzades que aspiraven a construir illots de vida alternativa en sintonia amb la natura i sota la inspiració de formes d'espiritualitat de caràcter sincrètic.

En el terreny del pensament, el Damià d'aquells anys es pot vincular en part al que s'ha anomenat el neonietzscheanisme o pensament lúdic, que tenia en Eugenio Trías un dels seus caps de brot. Un i altre venien del món catòlic, en Damià dels corrents progressistes i en Trías de l'Opus Dei. El filòsof barceloní, que en aquella època formava part de l'anomenada *gauche divine*, invocava les forces de l'onirisme, la demència i la imaginació, així com la força dels grups marginats i la revolució en la vida de cada dia. En el seu llibret *Filosofia y carnaval* (1970), Trías va lloar l'explicació que havia fet en Damià a la revista montserratina *Serra d'Or* de l'experiència mística del budisme zen i de l'assoliment de l'estat d'il·luminació.

Si en aquells anys alguns d'aquests plantejaments tenien un component d'antítesi envers determinats aspectes de l'ordre establert, el capitalisme ha acabat integrant la major part de les seves propostes. Luc Boltanski i Ève Chiapello a *El nou esperit del capitalisme* (1999) assenyalen que el nou model capitalista de producció flexible, que va substituir la rígida especialització de l'anterior divisió fordista del treball, va incorporar valors i actituds provinents de l'àmbit contracultural - com ara l'atenció en les formes de vida, la creativitat o el desig- però convenientment autonomitzats, és a dir sense la seva inicial aspiració emancipadora, constituïts en objectius per ells mateixos i posats al servei d'una revaloració del capitalisme. Al seu entendre, els nous dispositius posats en joc, en tant que apel·laven a pulsions i sentiments de-

finidors del subjecte, van servir per penetrar més profundament a l'interior de les persones fent possible així una instrumentalització més sofisticada dels éssers humans.

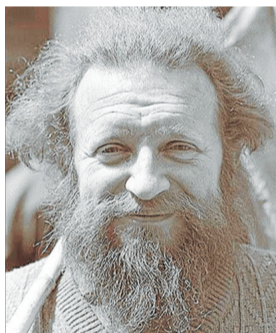
Malgrat que l'obra escrita i publicada d'en Damià fou molt escassa, va teixir des de l'oralitat i la relació personal nombrosos vincles d'afinitat amb artistes, intel·lectuals i joves inquiets de la regió de Girona. Entre les persones que, durant aquells anys setanta, van mostrar-se més receptives als seus punts de vista, podríem citar en primer lloc Lluís Güell, ambdós van coincidir en l'intent voluntarista de buscar unes genealogies de l'univers psicodèlic en l'àmbit cultural català, mentre que l'un apel·lava a les figures d'Arnau de Vilanova, Ramon Llull, Verdaguier o Gaudí, l'altre recorria al món fantasiós dels fullets i les fades. Els artistes Josep Bosch «Piculives», Joan Antoni Palau, Pep i Quico Estivill, Lluís Hereu, Pere Pont, el geòleg Josep M. Mallarach, els estudiants de medicina Enric Bayona i Joan Mora o alguns pioners de l'ecologisme com Nani Rocas foren algunes altres de les persones que van establir punts de connexió amb determinats aspectes del seu discurs.

A MANERA DE SÍNTESI

Segons la meua manera de veure, l'aspiració totalitzadora de Damià Escuder, la voluntat de tocar moltes teclades alhora i d'exercir múltiples rols, marquen decidivament la seva personalitat. Podríem dir que allò que el fa singular és la pluralitat d'interessos que va abraçar, per bé que aquest afany també va contribuir a dispersar els seus esforços i a frustrar un aprofundiment seriós en les diferents activitats públiques que va abordar. Això no treu, evidentment, que tingués moments de gran lucidesa i que generés idees ben incitants i estimuladores, però també és cert que aquests llampecs de geni convivia amb actituds i punts de vista que, aparentment, anaven del *nonsense* a una certa *naïveté*, i que, en conseqüència, no resultés fàcil destriar la brillantor de la mena enmig del to esmorteït de la ganga. En el camp artístic, i fins allà on jo conec, va fer algunes aportacions prou suggestives, però mancades de continuïtat i sense arribar a desplegar les potencialitats que insinuava.

Ara bé, dit això, també podríem considerar, segurament més d'acord amb allò que en Damià pensava, que la seva veritable obra fou la realització d'ell mateix. Una realització que, partint de posicions neovitalistes, es fonamentava en una voluntat de capacitament en les fondàries de l'ésser per atènyer una connexió supraracional amb una realitat transcendent que, al seu entendre, constituïa el nucli generador dels sentits pregons del món i de la vida. Això suposava, entre altres coses, renunciar al coneixement parcel·lat i aspirar a una visió global i omnicomprensiva de la realitat. Descobrir, en definitiva, la unitat primordial del tot, a la manera dels místics de tots els temps. Una concepció de base espiritualista que comportava la creença en uns valors essencials més enllà dels avatars socials i històrics, i que pouava en formes cognitives i de revelació pròpies del pensament mític i tradicional, les quals han mantingut certa persistència en l'esfera magicoreligiosa. ▀

(* El passat mes de novembre, la Càtedra d'Art i Cultura Contemporanis de la Universitat de Girona va dedicar una jornada, sota la direcció de Maria Lluïsa Faxedas, al polifacètic Damià Escuder; en aquestes dues pàgines es publica una versió resumida de la intervenció que va fer-hi l'historiador de l'art Narcís Selles

FOTOS:

- ▀ Sobre aquestes línies, un primer pla de Damià Escuder.
- 1. Acció de Damià Escuder en defensa de les carpes de l'Onyar (1979).
- 2. Un moment de la jornada dedicada a Damià Escuder que es va celebrar el novembre a la UdG.
- MARC MARTÍ
- 3. Damià Escuder (1974), de Lluís Güell.
- 4. Màquina del temps, una obra de Damià Escuder del 1976.
- 5. Full anunciador de l'exposició de Damià Escuder a La Gàbia de Girona (1970).